

באר ישקב

גליון ט"ו
פרשת בא תשפ"ג

שיעורי הגאון הגדול מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א
רב בית המדרש הדסידי בעלזא "זכרון רפאל" בני ברק וחבר הכי"צ דקהל מחזיקי הדת באר"י

מלאכת אוכל נפש ביום טוב שחל בשבת

איסור מלאכת אוכל נפש ביום טוב שחל בשבת מצד היום טוב ✦ נפקא מינה בהוצרך לרימון לחולה ויכול להביא או בהוצאה או בקצירה ✦ משמעות דברי רבי עקיבא אינר שהאיסור רק מצד שבת ✦ דעת הדברי יציב כנ"ל ✦ חילוק בין בישול בשר בחלב ביום טוב לבישול ביום טוב שחל בשבת ✦ ביאור לשון הלקט יושר שביום הכיפורים נוטל איזה שירצה ✦ אוכל נפש ביום הכפורים

איתא

במשנה (ביצה לו: מגילה ז:): 'אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד', שאף שבשבת אסור לעשות כל המלאכות גם לצורך אוכל נפש, ביום טוב מותר לעשות מלאכות לצורך אוכל נפש. והיתר מלאכת אוכל נפש ביום טוב נלמד מהכתוב (שמות יב, טז) בחג הפסח: 'אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם'.

איסור מלאכת אוכל נפש ביום טוב שחל בשבת מצד היום טוב

בפרשת המועדות (ויקרא כג) פתחה התורה תחילה בדין שבת לפני הזכרת המועדות, והמפרשים (ראה רש"י ג, א) עמדו בזה מה ענין שבת אצל המועדות, ולמה נכתבה כאן פרשת

שבת. והרמב"ן (שם, ב) כתב לפרש, שכוונת הכתוב היתה לרמוז, שאף שבכל יום טוב הותרה מלאכת אוכל נפש לצורך היום, ולא נאסרה אלא מלאכת עבודה שאינה לצורך אוכל נפש, מכל מקום כשחל היום טוב בשבת אין היתר כלל, ואף מלאכה שיש בה צורך אוכל נפש אסורה.

ויש לעיין בדין זה שביום טוב שחל להיות בשבת אסורה מלאכת אוכל נפש, אם האיסור הוא רק משום שבת שנאסרה בו מלאכת אוכל נפש, אבל מצד מלאכת יום טוב אין איסור, שכן ביום טוב הותרה מלאכת אוכל נפש. או שמא יש לומר שביום טוב שחל להיות בשבת יש איסור גם מצד מלאכת יום טוב, שהרי גם

ביום טוב נוהג איסור עשיית מלאכה, אלא שהתירה בו התורה עשיית מלאכה שהוא צריך לה היום, ואם כן יתכן שביום טוב זה שחל בשבת שאין לו היתר מלאכת אוכל נפש מצד איסור שבת, חזרה מלאכה זו לכלל איסור מלאכת יום טוב, ועובר עליה גם משום איסור יום טוב לבד מה שעובר על איסור מלאכת שבת. וכעין ספק זה נסתפק הגאון מרוגוטשוב (שו"ת צפנת פנח וורשא, סי' ב).

ולפי הצד שמחמת איסור יום טוב אינו חייב על מלאכת אוכל נפש, צריך לפרש כוונת דברי הרמב"ן, שהתורה אסרה מלאכת אוכל נפש ביום טוב שחל בשבת מצד איסור שבת, שלא נאמר שמחמת ענין שמחת יום

פנינים

בטעם שהרגו את הגוי שאכל מקרבן פסח

משום גזל, מאחר שהוא ממון גבוה, אלא שישאל משולחן גבוה קא זכו, ובגוי שאינו בכלל פסח לא שייך זה, ולכן נהרג, שחייב על גזל גבוה כעל גזל הדיוט. עיין שם עוד, וכיצא בזה כתב הקובץ שיעורים (פסחים אות ו). עוד כתב המנחת חינוך (מצוה יד שם), שיתכן שאחר שראו שהוא גוי, מצאו שאינו מחזיק גם בשבע מצוות, ולכן הרגוהו.

ובשו"ת יהודה יעלה (ח"א, או"ח סי' נה אות ו) כתב לחדש, שהרגוהו מדין אבר מן החי, שהוא משבע מצוות בני נח. שהרי מעיים מבחמה שנשחטה אסורים לבן נח, כמבואר בחולין (לג): 'אין מזמנים עובדי כוכבים על בני מעיים', מאחר שמיד כשנחתך הקנה ניטלו המעיים מגוף הבהמה, ולכן בישראל ש'בשחיטה תליא מילתא' מותר לאוכלו, שהרי הבהמה נשחטה כראוי, ולכן הותר כל גופה באכילה, אבל בן נח 'דנחירה סגי להו ובמיתה תליא מילתא', הרי אין הבשר יוצא מידי איסור אבר מן החי עד שתמות הבהמה, ולכן המעיים שנחתכו מיד בשחיטת הקנה בעוד הבהמה מפרכסת יש להם דין אבר מן החי. ובה מובן מה שהרגו את הגוי, שהרי הפסח נצלה מקולס כל הגדי יחד, על ראשו ועל כרעיו ועל קרבו, ולכן האליה קיבל טעם מהמעיים, ולכן הרגו את הגוי, משום שאכל אליה עם טעם כעיקר של אבר מן החי. עיין שם שהביא משו"ת חתם סופר (יו"ד סי' ט) שגם בגוי טעם כעיקר אסור.

יש לעיין בעובדא הידועה המובאת בפסחים (ג), שרבי יהודה בן בתירה אמר לגוי שעלה לאכול מהפסח שיבקש שיתנו לו מהאליה, וכך מצאו שהוא גוי, והרגו אותו, שלכאורה הרי אין בן נח מזההר אלא על שבע מצוות, ואיסור 'בן נכר לא יאכל בו' (שמות יב, מג) הוא על ישראל, שלא יאכל את הגוי בקרבן פסח, וכפי שדייק הכסף משנה ברמב"ם (הל' קרבן פסח פ"ט ה"ז), וכן כתב הרמב"ם במפורש בספר המצוות (ל"ח קכח), וכן מבואר בלשון החינוך (מצוה יג). וגם איסור 'לפני עיור' בפשטות אינו שייך בבן נח (ראה מנחת חינוך מצוה לב אות ב. אולם ראה גינת ורדים כלל מג, וראה עוד מה שהארכנו בזה בבאר יעקב ח"א, וראו. א) ואם כן מדוע הרגו את הגוי שאכל מן הפסח.

אמנם דעת הצ"ח (פסחים עג) הוא, שאכן איסור בן נכר לא יאכל בו הוא על הגוי האוכל ולא על ישראל המאכילו, ומה שכתב הרמב"ם (שם) שהמאכיל כזית מן הפסח לבן נח עובר בלא תעשה, הכוונה משום איסור לפני עיור, וכמו המושיט אבר מן החי לבן נח שעובר משום לפני עיור, אבל גוף האזהרה הוא על הבן נכר. ומה שלא מנו אותו אצל שבע מצוות בני נח, כתב הצ"ח שהיינו משום שאינה אלא פעם אחת בשנה בשעת הפסח ובזמן שפסח נוהג. וכן הוא דעת הסמ"ג (לאוין שנג), שכתב לענין איסור משומד בפסח שהאיסור הוא על המומר ולא על ישראל המאכילו. וראה בשו"ת חתם סופר (ח"ז סי' מה) שנסתפק בזה. ועיין עוד בשו"ת בית שיערים (יו"ד סי' קיב) ובשדי חמד (ח"ב עמ' פז-פח) מה שכתבו בזה.

וידיע מה שכתב המנחת חינוך (מצוה יד אות ו; מצוה קכו אות כג), שהרגוהו

וראה מה שהבאנו בבאר יעקב (ח"א, פסח שני) פרפרת נאה מהאדר"ת (חשבונות של מצוה, מצוה שפ) בביאור העובדא דרבי יהודה בן בתירה, עיין שם ותמצא רוב נחת.

טוב הותרה מלאכת אוכל נפש ביום טוב אפילו כשחל בשבת. אולם אם נאמר שגם מצד יום טוב חייב, אם כן אפשר לפרש כוונתו בפשיטות, שהכתוב בא לחדש דבר זה שחייב על מלאכת אוכל נפש גם משום יום טוב.

והנפקא מינה בספק זה, כשהתרו בו למלקות רק משום יום טוב ולא משום שבת¹, שיתכן שלוקה מצד איסור יום טוב אף שלא נתחייב משום איסור מלאכת שבת.

נפקא מינה בהוצרך לרימון לחולה ויכול להביא או בהוצאה או בקצירה

נפקא מינה נוספת יש בזה, לפי מה שהביא בלקט יושר (או"ח עמ' קד) מרבו התרומות הדשן שחד חידה: 'לפעם אחר אמו, היכן מצינו מלאכה שעושה ביום טוב חייב מלקות עליה, ובשבת אותה מלאכה מותרת לעשותה לכתחילה. וזהו פתרונו, כגון שהיה לו חולי ל"ע שצריך רימון, ויש רימון ברשות הרבים, ויש רימון בביתו אבל הוא מחובר. בשבת נוטל איזה רימון שירצה, אבל ביום טוב אם נוטל הרימון שהוא מחובר היה מלקין אותו, כיון שיכול להביא רמון מרשות הרבים'. והיינו משום שביום טוב מותר מלאכות אוכל נפש, ולכן יש לו להכניס מרשות הרבים שאין מלאכת הוצאה כלל, אבל קצירה אסורה ביום טוב².

ולפי זה, אם צריך לעשות מלאכה לחולה ביום טוב שחל בשבת, ויש לפניו או מלאכת אוכל נפש כגון הוצאה, או מלאכה אחרת כגון קצירה, יש להסתפק בזה, האם יש לו להעדיף לעבור על הוצאה, מאחר שאין בזה אלא איסור שבת ולא איסור יום טוב, שמצד היום טוב מותר במלאכת אוכל נפש, ולא יעבור על איסור קצירה שבזה אסור בין משום שבת בין משום יום טוב, או שמא מאחר שחל בשבת ואין היתר אוכל נפש אף מצד היום טוב, אם כן גם כשיעבור על הוצאה יש בזה גם איסור שבת וגם איסור יום טוב, ואם כן יכול לעבור על איזה שירצה.

משמעות דברי רבי עקיבא איגר שהאיסור רק מצד שבת

והנה מדברי רבי עקיבא איגר (דרוש וחדוש מערכה ז ד"ה אולם) מתבאר, שנקט בפשיטות שהאיסור באוכל נפש ביום טוב שחל בשבת אינו אלא משום איסור שבת ולא משום יום טוב. שכתב להקשות שם על המבואר בברייתא (ביצה יב.) 'המבשל גיד הנשה בחלב ביום טוב ואכלו לוקה חמש', ומבואר בגמרא שם שלוקה משום בישול והבערה ביום טוב, מדוע לא אמרו 'המבשל גיד הנשה בחלב ביום טוב שחל להיות בשבת', שחייב גם משום בישול והבערה בשבת, ויתוספו עוד שתי מלקיות. ותירץ רבי עקיבא איגר, שמזה שאמר שם 'חייב משום הבערה', מוכח שתנא זה

סובר שאין אומרים 'הואיל'³, שאם היה סובר שאומרים 'הואיל' לא היה מחייב משום בישול והבערה, ואם כן יש לומר שמשום כך נקט יום טוב בלבד, שבזה יש חידוש יותר גדול, שמחייבים אותו משום בישול והבערה ביום טוב ואין אומרים הואיל, אבל אם היה מדבר מיום טוב שחל בשבת לא היינו יודעים שסובר שאין אומרים 'הואיל', שהרי אין לו היתר לבשל לאורחים, משום איסור שבת.

ומתבאר בדברי רבי עקיבא איגר אלו, שאף שדיבר מיום טוב שחל בשבת, לא רצה לחייבו אלא משום שבת ולא משום יום טוב. ומוכח שדעתו שגם ביום טוב שחל בשבת אינו חייב על מלאכת אוכל נפש אלא משום שבת ולא משום יום טוב.

דעת הדברי יציב כנ"ל

גם בשו"ת דברי יציב (או"ח סי' רכב) כתב מדעת עצמו, שאין חיוב במלאכת אוכל נפש מצד יום טוב גם כשחל בשבת. ועל פי זה כתב ליישב את תמיהת השואל, שתמה על מה שמבואר בהגהות רבי משולם זלמן אשכנזי (הנדפס בסוף המשניות, ביצה פ"ה מ"ב), שכתב לתרץ את קושית התוספות יום טוב (שם) על המשנה (שם) 'אין בין שבת ליום טוב אלא אוכל נפש', מדוע לא מנה התנא גם 'מוקצה', שהחמירו בו ביום טוב יותר משבת, שמאחר שקל יבואו לזלזל בו (ראה ביצה ב:)⁷. ומתרץ רמ"ז אשכנזי, שלא תמיד החמירו ביום טוב במוקצה יותר משבת, שכן אם חל יום טוב בשבת לא החמירו במוקצה, שלא שייך הטעם שמאחר שקל יבואו לזלזל בו. והקשה השואל בשו"ת דברי יציב, שאם כן איך שנה התנא אוכל נפש, והרי גם לענין אוכל נפש לא תמיד הקילו ביום טוב יותר משבת, שכן כשחל בשבת אסור גם מלאכת אוכל נפש.

על זה השיב לו בדברי יציב, שאין דומה אוכל נפש למוקצה בענין זה, שבמוקצה לא גזרו רבנן ביום טוב שחל בשבת משום יום טוב עצמו, שכן לא שייך בזה חשש שיבואו לזלזל, לכן אין טעם להחמיר בו. מה שאין כן לענין אוכל נפש, שמה שאסור ביום טוב שחל בשבת אינו מצד איסור יום טוב אלא מצד איסור שבת, ואם עבר ובישל ביום טוב שחל בשבת לא עבר אלא על איסור שבת, ואם כן אוכל נפש מותר בכל אופן מצד יום טוב, ולכן שנה התנא 'אין בין שבת ליום טוב אלא אוכל נפש'.

לפי דברי האחרונים הנ"ל, שכאמור נקטו בפשיטות שמלאכת אוכל נפש אינו אסור ביום טוב שחל בשבת אלא משום שבת ולא משום יום טוב, אכן יש להעדיף לכאורה במקום פיקוח נפש לעבור על הוצאה, שעל כל פנים משום יום טוב אין בזה איסור, ולא יעבור על קצירה, שאין בזה היתר אוכל נפש, ואם כן יש בזה איסור גם משום שבת וגם משום יום טוב.

חילוק בין בישול בשר בחלב ביום טוב לבישול ביום טוב שחל בשבת

ושמעתי בשם חכם אחד, שרצה להביא ראייה מגמרא מפורשת לענין זה, שאין איסור אוכל נפש מצד יום טוב גם כשחל בשבת. והוא מהמבואר בביצה (יב.) גבי מבשל בשר בחלב ביום טוב, שיש בזה איסור רק מצד בישול בשר בחלב, ולא מצד בישול ביום טוב, עיין שם. ומוכח מזה, שגם כשהבישול הוא פעולה אסורה מחמת איסור אחר, כגון מצד איסור בישול בשר בחלב, מכל מקום לא נפקע ממנה שם ההיתר של מלאכת אוכל נפש לענין בישול ביום טוב. ואם כן הוא הדין ביום טוב שחל בשבת, שאף שהמלאכה היא מלאכת איסור מצד איסור שבת, מכל מקום לא נפקע ממנו ההיתר מצד יום טוב.

ברם לכאורה יש מקום גדול לחלק בין הדברים, שעד כאן לא מצינו שם אלא באופן שיש בו איסור צדדי, כדוגמת בשר בחלב, שבזה יש לומר שאין איסור זה משפיע על איסור המלאכה שבבישול ביום טוב, ועדיין יש בזה שם היתר אוכל נפש. אבל ביום טוב שחל בשבת, שיום זה נאסרה במלאכות אוכל נפש מצד שבת, יש יותר מקום לומר ששוב לא שייך בזה שם היתר אוכל נפש אף מצד יום טוב, שבאיסור המלאכה עצמו יש בו איסור.

ביאור לשון הלקט יושר

שביום הכיפורים נוטל איזה שירצה

הנה, בלקט יושר שהובא למעלה, שכתב שביום טוב אסור לעבור על מלאכה שאין בה אוכל נפש לצורך חולה, אם ניתן להצילו במלאכת אוכל נפש, הוסיף שם: 'וכשחל שבת ביום הכיפורים נוטל איזו שירצה'. והמגיהים (מכון י-ם הערה 220) הוסיפו שהוא הדין לשבת שחל ביום טוב, שמאחר וגם מלאכת אוכל נפש אסורה מחמת שבת, שוב אין העדפה במלאכה אחת על פני חברתה, ששניהם אסורים ונדחים מפני פיקוח נפש.

אולם לפי מה שהזכרנו שמה גם ביום טוב שחל בשבת אין איסור מצד יום טוב, יתכן שהלקט יושר דייק דווקא לכתוב 'יום הכיפורים' ולא יום טוב, שדווקא ביום הכיפורים שאין היתר של אוכל נפש, בזה נוטל מה שירצה, שביום טוב יתכן שאפילו אם חל בשבת עדיף לעבור על מלאכה שיש בה משום אוכל נפש, שבזה יעבור רק על איסור שבת, אבל אם יעבור על מלאכה שאין בה אוכל נפש יעבור גם על איסור שבת וגם על איסור יום טוב.

אך יתכן לומר אופן אחר בכוונת הלקט יושר, שאף אם נאמר שבכל יום טוב שחל בשבת אין עדיפות למלאכת אוכל נפש, וכד השני הנ"ל שמאחר שנאסרה המלאכה מצד שבת יש בו איסור גם מצד יום טוב, מכל מקום בחולה שיש בו סכנה שהותרה בו מלאכת

« « «

היום, ונמצא שהאפיה היתה לצורך יום טוב, ולרב חסדא לוקה, שאין אומרים 'הואיל'.

ד) התוספות יום טוב שם מתרץ, שהתנא לא בא לומר אלא דברים שביום טוב מותר ובשבת אסור, ובמוקצה הוא הדין, שבשבת מותר וביום טוב אסור. עיין שם.

ברמב"ם (הל' יום טוב פ"א ה"ו) ובטור ושולחן ערוך (או"ח סי' תצה סעי' ב).

ג) ראה פסחים (מז:). שנחלקו אמוראים באופה מיום טוב לחול, שלרבה אינו לוקה 'הואיל' ויתכן ויזדמנו לו אורחים

א) אבל ודאי מדובר שידע ששבת היום וששבת אסור במלאכה זו, שאם לא כן הרי הוא שוגג גם לענין יום טוב, שאם לא ידע שאסור משום שבת, הרי חשב שמותר כמו בכל יום טוב.

ב) ראה חגיגה (זו: י"ה). 'קצירה ביום טוב מי שרי'. וכן נפסק

שבת מחמת פקוח נפש, הרי הוא כאילו אין איסור שבת לגבי חולה זה, ואין עליו איסור אלא מחמת יום טוב לבד, לכן באופן זה דווקא יש להעדיף לעשות מלאכת אוכל נפש, שכן לא שייך לומר שמאחר שנאסר מחמת שבת נאסר גם מחמת יום טוב, שכן אם נידון בו מצד שבת לא יהא בזה איסור בכל אופן, שהותרה מצד פיקוח נפש, שהרי לענין שבת אין שום חילוק בין מלאכות אוכל נפש לשאר מלאכות, ולכן מאחר שהנידון הוא רק מצד יום טוב, שוב חזר הדין להיות כמו בכל יום טוב שחל בימות החול, שצריך לעשות דווקא מלאכה שיש בו אוכל נפש, שאין בזה איסור ביום טוב, ולא מלאכה אחרת. ולזה דייק הלקט יושר לכתוב דווקא 'כשחל שבת ביום הכפורים' ולא 'ביום טוב'.

אוכל נפש ביום הכפורים

בעצם ענין של איסור אוכל נפש ביום הכפורים כבר הזכרנו בבאר יעקב (ח"א, יום הכפורים), שמלשון הפסוק (ויקרא כג, כח-כט) 'וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה וגו' כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה' וגו',

דייקו מהר"ל חריף (מובא במעינה של תורה, אמור) ובהעמק דבר (על הפסוק שם) שאיסור אוכל נפש ביום הכפורים אינו מצד חומרת יום הכפורים ומשום שיש בו חיוב כרת, אלא משום שלא שייך בזה ההיתר של אוכל נפש, שכן אסור לאכול ביום הכפורים. וכוונת הכתוב לתת טעם, מדוע אסור לעשות 'כל מלאכה' - כולל מלאכות שיש בהן אוכל נפש, היות ו'כי כל הנפש אשר לא תעונה' וגו', ומאחר שאסור לאכול לא שייך להיתר אוכל נפש.

לפי זה מבאר מהר"ל חריף מה שכתב רש"י (על העין יעקב, מועד קטן טו), שבשעת חנוכת בית ראשון בימי שלמה שאכלו ושתו ביום הכפורים כמבואר בגמרא (שם)¹, שגם בישלו ביום הכפורים של אותה שנה את הקרבנות שהקריבו לחנוכת הבית. ומשמע שהותר להם מלאכת אוכל נפש, ולכן בישלו. והוא כנ"ל, שכל איסור אוכל נפש ביום הכפורים הוא רק מחמת איסור האכילה, אבל באותה שנה שהותרו לאכול, אכן הותרה מלאכת אוכל נפש.

כדברים האלו כתב גם האבני נזר (יו"ד סי' שנא אות ז), שבעצם מותר ביום הכפורים מלאכת

אוכל נפש כמו בכל יום טוב, והאיסור הוא רק מחמת שבת שהוא יום האסור באכילה ובשתיה. ומבאר הטעם, שבראב"ן (פסחים קד.) מבואר, שביום טוב מותר אוכל נפש משום שמתקדש על ידי ישראל, ובשבת אסור שמתקדש על ידי הקב"ה. ולפי זה יום הכפורים שמתקדש על ידי ישראל, היה מותר בו אוכל נפש, אם לא שאסר בה הכתוב אכילה ושתיה.

ומכל מקום - מבאר האבני נזר שם - אסור לבשל או לעשות כל מלאכת אוכל נפש לחולה או לקטן האוכלים ביום הכפורים. שאף על פי שמותר להם לאכול, מכל מקום אין להם מצות אכילה משום עונג יום טוב, ואוכל נפש הותר מחמת מצות האכילה ביום טוב¹.

ובמקראי קודש (ימים נוראים סי' סג) כתב טעם אחר מדוע לא הותר אוכל נפש לקטנים ביום הכפורים, מאחר שאינו שווה לכל נפש, שכן רק לקטנים ולחולים ראוי לאכול, ואוכל נפש לא הותר אלא בשווה לכל נפש כמבואר בכתובות (ז), שנלמד מהכתוב (שמות יב, ז) 'אך אשר יאכל לכל נפש - דבר השווה לכל נפש'.

הוא רק מחמת מצות שמחה, או לא. וראה עוד בלקח טוב (כלל יז אות יא) מה שכתב בזה. ואכמ"ל.
ז) ומכל מקום באותה שנה של חנוכת הבית הותר להם לבשל, שהרי שם היה שווה לכל נפש, מאחר שאז הותר לכל ישראל לאכול, וראה מה שכתבנו עוד בזה בבאר יעקב (שם). ועצם הדבר שכתב שדבר שאי אפשר לאכול מחמת איסור נחשב דבר שאינו ראוי לכל נפש דבר חידוש הוא, ועוד חזון למועד להאריך בזה בע"ה.

דענוש כרת לא כל שכן. אלא אמאי היו דואגים. התם צורך גבוה (במשכן דגבוההו קרבנות, רש"י), הכא - צורך הדין (בחונכת הבית הדין משתה, רש"י). הכא נמי מיעבד ליעבדו, מיכל לא ניכלו ולא לישתו. אין שמחה בלא אכילה ושתיה¹.

ז) אמנם ראה שאגת אריה (סי' קב) ושפת אמת (פסחים סח:), שרצו לתלות במחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע (שם) האם הרכבתו והבאתו חוץ לתחום של קרבן פסח דוחה שבת, ששורש המחלוקת הוא האם היתר אוכל נפש ביום טוב

ז"ל הגמרא שם: 'אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן, אותה שנה לא עשו ישראל את יום הכפורים, והיו דואגים ואומרים שמה נתחייבו שונאיהן של ישראל כלייה, יצתה בת קול ואמרה להם כולכם מזומנים לחיי העולם הבא. מאי דרוש (מנין היה להם זאת להתיר שלא לצום ביום הכפורים בשנה זו של חנוכת הבית), אמרו קל וחומר, ומה משכן שאין קדושתו קדושת עולם וקרבתו יחיד דוחה שבת דאיסור סקילה, מקדש דקדושתו עולם וקרבתו צבור ויום הכפורים

♦ תמצית השיעור ♦

יתכן שביום טוב עדיף לעשות מלאכת אוכל נפש.

אופן אחר בלקט יושר, שמאחר שהותרה שבת אצל פקוח נפש, עומד איסור יום טוב בפני עצמו ואסורים מלאכות שאינם אוכל נפש.

מהר"ל חריף העמק דבר ואבני נזר שאיסור אוכל נפש ביום הכיפורים הוא רק מצד איסור האכילה.

מה שלא הותר לבשל ביום הכיפורים לקטנים ולחולים, או משום שאין מצות עונג יום טוב או משום שאינו שווה לכל נפש.

שדעת התנא שאין אומרים הואיל. ומוכח שהחיוב רק מצד שבת.

רמ"ז אשכנזי מבאר מה שלא אמרו בין שבת ליום טוב מוקצה, שלא שייך ביום טוב שחל בשבת, ודברי יציב מבאר שאוכל נפש שייך גם בחל בשבת, שהאיסור רק מצד שבת.

אין ראייה ממבשל בשר בחלב ביום טוב שאין מפקיע איסור בישול ביום טוב, ששם הוא איסור אחר, ובחל בשבת עצם המלאכה נאסר מצד שבת.

בלקט יושר שביום הכיפורים שחל בשבת נוטל איזה שירצה. ומה שלא נקט יום טוב,

ברמב"ן ששבת כתובה במועדות לאסור אוכל נפש ביום טוב שחל בשבת.

חקירה בזה, אם אוכל נפש אסור רק מצד שבת או גם מצד יום טוב. וביאור הרמב"ן לשתי הצדדים.

נפקא מינה בזה, כשהתרו בו למלקות רק משום יום טוב.

נפקא מינה נוספת, לפי הלקט יושר שיש מלאכה שביום טוב חייב ובשבת מותר, והיינו כשיש אפשרות לעשות מלאכת אוכל נפש, ועושה מלאכה אחרת.

רבי עקיבא איגר שלא אמרו המבשל גיד הנשה בחלב ביום טוב שחל בשבת, לומר

לאור באור התורה

הביאו ברכה לתוך ביתכם - ספרי 'באר יעקב' הנפלאים שיעורים וסוגיות מאור תורתו של עמוד התורה שליט"א אוצרות יקרים מפז מעומקה של תורה - לארכה ולרחבה ערוכים וכתובים בטוב טעם ודעת ובשפה שווה לכל נפש

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
לפרטים נוספים: 053-314-4155

סיפור יציאת מצרים אחר הצות

שחיבו בזמן הזה מדרבנן לקודם הצות, וסיפור יציאת מצרים שחיבו מן התורה יאחר לאחר הצות, והרי זמנה בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, וכן תמה עליו בעמק ברכה (שם).

ויתכן ליישב, שכונת הדגול מרבבה היא, שידי חובת סיפור יציאת מצרים כבר יצא בקידוש, כפי שיש מי שכתב (רבינו יוחס נתיב ה' ח"ד בשם רבינו פרץ; וראה עוד פרי חדש ס' תעג סע"ו). או שכונתו שיספר קודם מעט בסיפור יציאת מצרים, ולכן יש לו להקדים מצות מרור לאמירת כל ההגדה, שמצוה זו עדיין לא קיים כלל לפני הצות. אך זה דוחק, שמלשונו משמע שאף שלא קיים עדיין כלל את מצות ההגדה, יש לו להעדיף את אכילת המרור לפני הצות יותר מסיפור יציאת מצרים.

אמנם יתכן שמאחר שלמעשה בחז"ל ובפוסקים מצינו שיש להקדים לפני הצות רק לענין מצה ומרור, שמצה ומרור הוקשו בפירוש לפסח - 'על מצות ומרורים יאכלוהו' (במדבר ט, יא) כדאיתא בפסחים (שם), ולענין סיפור יציאת מצרים לא מצינו בפירוש חיוב דווקא לפני הצות, אף שלמעשה גם בזה עיקר חיובו לפני הצות, שהרי מצותו בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, מכל מקום דעת הדגול מרבבה שבאופן שאין אפשרות להספיק את שניהם לפני הצות, עדיף להקדים מצוה ומרור יותר מסיפור יציאת מצרים.

או שמה נקט הדגול מרבבה, שאף שמרור הוא מדרבנן, מכל מקום הוא מעבכ להיות דווקא לפני הצות, שההיקש בין מצה ומרור לפסח הוא לימוד גמור, מה שאין כן אמירת ההגדה, שיתכן שהוא רק דרש לענין לכתחילה. ויש לעיין בזה.

ברם יתכן דעתו שאין כל חיוב לומר את ההגדה לפני הצות, וכונת המכילתא ובעל הגדה באומרו: 'בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך' - לומר, שמצוותה בליל פסח דווקא, אבל אין כוונתם לומר שמצוותה דווקא קודם הצות, אלא כל הלילה כשר לסיפור יציאת מצרים. וראה עוד מה שכתבנו בבאר יעקב (ח"א, פסח) בענין האם צריך שיהיה באמת מצה ומרור מונחים לפני ממש בשעת אמירת ההגדה, או שעיקר הכוונה רק לזמן קיום מצוות מצה ומרור.

מצות סיפור יציאת מצרים בליל פסח נלמדת במכילתא (בא פרשה יז), וכן אומרים בהגדה של פסח, מהכתוב (שמות יג, ח) 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה - בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך', שבשעה שמונחים לפני המצה והמרור, והוא ליל ט"ו ניסן, אז יש לקיים מצות סיפור יציאת מצרים.

לפי זה יוצא לכאורה, שכמו שלענין מצה יש להחמיר לאכול לפני הצות, שכן לדעת רבי אלעזר בן עזריה (פסחים קכ): אינו מקיים את המצוה לאחר הצות, הוא הדין שיש חיוב לומר את ההגדה דווקא לפני הצות, שהרי צריך לומר את ההגדה בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך. וכן כתבו המשכנות יעקב (או"ח סי' קלט) והמנחת חינוך (מצוה כא אות ב).

אמנם יש שהעירו (מקראי קודש ח"ב סי' מג; עמק ברכה סדר ליל פסח אות ג) מהמעשה המסופר בהגדה, שרבי אלעזר בן עזריה וחביריו היו מסובין בבני ברק, והיו עוסקים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, והרי לדעתו כאמור זמן אכילת מצה היא רק עד הצות, אם כן להנ"ל גם סיפור יציאת מצרים אינו אלא הצות.

אולם יתכן שאף שאינו יוצא ידי חובת המצוה אלא עד הצות, מכל מקום יש מצוה להרבות ביציאת מצרים, ומצוה זו נוהגת עד סוף הלילה, ומצד מצוה זו היו מספרים כל הלילה. וכן כתב המשך חכמה (פרשת בא).

ובמשכנות יעקב (שם) תירץ, שמה שסיפרו כל הלילה לא היה משום מצות סיפור, אלא שלאחר הצות יש את הדין של 'מוזכירין יצאת מצרים בלילות' (ברכות יב), השייך כל השנה. עיין שם שמבאר לפי זה מה שהסמין לזה בעל ההגדה את המימרא של רבי אלעזר בן עזריה 'מוזכירין יציאת מצרים בלילות'.

אך בדגול מרבבה (או"ח סי' תעג) כתב, וכן הובא להלכה במשנה ברורה (שם סי' ק) ו, שמי שהחשיך לו עד סמוך לחצות, יקדש וישתה כוס ראשון, ויטול ידיו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ויאכל המצה, ויברך גם על המרור ויאכלנו קודם הצות, ואחר כך יאמר את ההגדה. ולכאורה לפי האמור יפלא, למה יקדים את המרור

תמצית מתוך השיעורים המופיעים בספרי באר יעקב

מן הבאר

בגדר דין שמירת המצות (כאר יעקב חלק ב' - פרשת בא)

- ✦ לרוב הראשונים צריך שמירה לשם מצוה, ולא די בשמירה מחימוץ.
- ✦ כן מוכח ממה שאין יוצאים בחלות תודה אף שנשתמר מחימוץ, ועוד ראיות.
- ✦ **מנחת חינוך** מוכיח מבציקות נכרים שצריך שימור לשם מצוה. אך יש לומר שצריך שימור בפועל שלא תחמיץ, אבל לא לשם מצוה.
- ✦ **לצל"ח ומנחת חינוך** לא שייך שמירה בפועל שלא תחמיץ, אלא או שצריך שמירה למצוה או שאין צריך שמירה כלל.
- ✦ **בגודע ביהודה** ששמירה לשם מצוה מדרבנן, ולשם לחמי תודה הוא משום ששימר לשם דבר אחר. וסותר את דבריו בצל"ח.
- ✦ דעת **המנחת ברוך** ששומר מחימוץ סתמא כלשמה, ובמכוון להיפך לשם זבח גרע מסתם שמירה.
- ✦ מהרי"ף ורמב"ם משמע שסוברים שאין צריך שמירה לשם מצוה.
- ✦ **לערוך השלחן** לסוברים שמירה לשם מצוה אין צריך אלא לליל ט"ו, ולסוברים מחימוץ צריך לכל הפסח.
- ✦ **השולחן ערוך הרב** מביא שתי דעות, אם צריך לכוון לשם בערב תאכלו או שדי לשם שבעת ימים תאכלו. ומכריע שדי לשם פסח סתם.
- ✦ נאבד האפיקומן, נחלקו הראשונים אם יכול לסמוך על המצות שבסעודה.
- ✦ **השולחן ערוך הרב** מביא שתי דעות, אם צריך לכוון לשם בערב תאכלו או שדי לשם שבעת ימים תאכלו. ומכריע שדי לשם פסח סתם.
- ✦ נאבד האפיקומן, נחלקו הראשונים אם יכול לסמוך על המצות שבסעודה.
- ✦ **השולחן ערוך הרב** תולה המחלוקת בהנ"ל אם צריך שמירה לשם לילה ראשון. ומשולחן ערוך שפסק שסומך על שבסעודה משמע שדי לשם פסח סתם.
- ✦ **במשנה ברורה** משמע שצריך שמירה לשם לילה ראשון. וצריך לומר שמכוון בפירוש רק לשאר הימים לא יצא.
- ✦ **בפרי מגדים** משמע שצריך שמירה לליל ראשון, שכתב אם אין לו אלא שלש י שאירי אחת ללילה שני. ואולי מצות שלנו אין שמורות לשם מצוה כלל.
- ✦ דברי הפרי מגדים צריכים ביאור, שבמחבר מוכח שאין צריך שמירה לשם מצוה. ואולי החמיר רק בזמן הזה שאופים במיוחד לליל הסדר.
- ✦ **בחזון איש** סתמא נחשב שימור לשם מצוה. ובכוונה לאכול בשאר ימי הפסח מסתפק. ולכאורה הכוונה כשמכוון בפירוש לשאר הימים בלבד.
- ✦ **בחזון איש** ששמירה שלא לשם אכילה אינה שמירה. וכן הוכיח **מנחת ברוך** מעיסת הכלבים.
- ✦ לסוברים שאין צריך כלל שימור לשם מצוה, וודאי גם לשם הנאה כשירה.